

תַּצְוָה תִּשְׁפ"ו: הָרֵב הָלוֹ

ז' באדר ברשב"י: בזוה"ק מבואר שרשב"י ומשה רבנו הם בחינה אחת. יום ל"ג בעומר יום ההילולא של רשב"י יחול לעולם ביום שחל בו ז' באדר שהוא יום פטירת מרע"ה, לרמז שרשב"י הוא ממלא מקומו של מרע"ה (אהלי שם דרוש ג). חסידים ואנשי מעשה משתטחים על ציון רשב"י במירון בז' אדר ויתכן שרשב"י נפטר ביום ז' באדר (אספקלריא 167). יש הנוהגים להתענות בז' אדר ואילו בל"ג בעומר שמחים: א. בפטירת משה נשתכחו 3000 הלכות ואילו בפטירת רשב"י נתגלו סתרי תורה. ב. משה לא זכה להיכנס לא"י, משא"כ רשב"י שמח ביום מיתתו (דיני פסח ושבועות, עמ' שכה).

נבואת הגויים סתומה ולא מפורשת: על הפסוק: "להיות [היהודים] עתידים [למות] ליום הזה" (אסתר ג, יד) אמרו חז"ל: שנבואת הגויים סתומה ויכולה להתהפך עליהם. משל לאדם שהיה מהלך בדרך ונפצעו רגליו, אמר 'הלוואי שהיה לי חמור' עבר איש רומאי אחד שלדה חמורתו עייר אחד, אמר לו: 'קח את החמור והרכב אותו על גבך'. אמר [הגוי] הרי תפלתי נשמעת, אבל אנכי לא שאלתי כהוגן, כלומר לא פירשתי דברי אם ארכוב אני על החמור או ארכיבו עלי והרי תפלתי נהפכה עלי למשחית. אבל בישראל נבואתם מפורשת "להיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם" (אסתר רבה ז, כד).

תולעים בקמח: חכמים למדו, שאם התולעים לא שרצו על הארץ, ולא פירשו מהפרי לא נאסרו באכילה. ואם יש ספק אם פירשו או לא, הרי הם נאסרים מספק (שו"ע י"ד פד, א-ז). דנו הפוסקים בעניין תולעים שיש בקמח שלא פירשו מן הקמח החוצה, אם התולעים נחשבים כמי שלא פירשו, וג' שיטות בדבר: א. אפילו אם לא פירשו התולעים מן הקמח החוצה, הרי הם אסורים באכילה, כיון שכל גרגיר קמח נידון כפרי בפני עצמו (חכמ"א לח, יא). ב. רק אם התולעים פירשו מהקמח לדופני הכלי הם נאסרים (ש"ך י"ד פד, טו). ג. אם התולעים גדלים בדבר לח ובקמח שנבלל יפה, זהו דרך גידולם ואף אם פירשו לדופני הכלי, אינם נאסרים, אא"כ התולעים פירשו החוצה ממש (פר"ח י"ד פד, יז). מטעם זה, יש שהתירו בשעה"ד לחם שנאפה במאפייה שאין בה השגחה על ניפוי הקמח: שמא מקפידים על ניקיון מטעם חוק המדינה, ושמא התולעים לא פירשו חוץ לקמח, ושמא לא פירשו אלא בכלי של הקמח מבפנים, ושמא נימחו בשעת לישא (ילקו"י איסור"ה ב פד, לט).

מרבית בשמחה: "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א). ישנם כמה אופנים לשמחה הרצויה באדר: א. להיות שמח במה שיש לו [ולא ישמע דברים עצובים] (שו"ת חת"ס קס). ב. בשתיית יין וכן נהג הסתייפלר (דרך שיחה סו"פ מקץ). ג. מי שיש לו סיום או שמחה יעשהו בחודש אדר (דרך שיחה שם). ד. עיקר הכוונה להסיר מלבו כל עצב ודאגה (הליכות שלמה סופ"ח). ה. בנתינת השקלים כמו שהיה בזמן המקדש (מאמרי שפת אמת, פורים תרמ"א). ו. להרבות בתורה, לתקן המידות, לשמח עניים (אליבא דהלכתא קא). ז. בתפילה והודיה לה' בכל עת ובכל זמן (מאמרי תענית כז, ב).

חתונה בפורים: הלכה היא, שמותר לשאת אשה בפורים, שרק ברגל שהוא מהתורה וגם הוא שבעה ימים, יש חשש שישהה מלהתחתן עד שיגיע הרגל (שו"ע או"ח תרצ"ח; מג"א תרצ"ח). אמנם יש מחמירים משום ש'אין מערבים שמחה בשמחה' (מג"א תרצ"ח). לפענ"ד מותר להתחתן בפורים ואין צורך להחמיר בזה (הרב הלוי).

ברכת כהנים במנחה של תענית: הלכה היא, שבמנחה אין נשיאת כפיים, מפני שבזמן מנחה שותים יין ושיכור אסור בנשיאת כפיים, ואפילו במנחה של תענית אין נושאים כפיים גזרה ממנחה של כל יום. בתענית שאין בה תפילת נעילה, אם היא נעשית סמוך לשקיעה הרי היא דומה לתפילת 'נעילה' ויש בה נשיאות כפיים (שו"ע או"ח קט"א). נחלקו האחרונים מתי כהנים יכולים לעלות במנחה של תענית: הרוב סוברים ש'סמוך' הכוונה לחצי שעה קודם השקיעה (חזו"ע תעניות, עמ' צד). יש נוהגים לשאת כפיים מזמן פלג המנחה (אול"צ ב ח, יב), וקודם לכן לא ישאו כפיים (חזו"ע שם) ויש מי שמתיר לשאת כפיים, אפילו בזמן מנחה גדולה מכיוון שבזמן חכמי הש"ס נהגו לשאת כפיים במנחה של תענית ציבור (חזו"א או"ח כ). לפענ"ד, מצוות ברכת כהנים היא מצווה יקרה וחבל לאבד אותה, הספרדים יכולים לעלות לברכת כהנים מפלג המנחה והאשכנזים יכולים כבר במנחה גדולה כדעת החזו"א (הרב הלוי).

טלטול מגילת אסתר בשבת: חכמים גזרו שלא יקראו במגילה בשבת, שמא יעביר את המגילה ד' אמות ברשות הרבים (מגילה ד, ב), [ממילא אסור לטלטל את המגילה אפילו בביתו]. נחלקו האחרונים האם הגזירה היתה דווקא ביום פורים שחל בשבת, או שהגזירה היא כללית לכל השבתות. לדעת רוב הפוסקים, האיסור לטלטל מגילה, נאמר בפורים שחל בשבת במקום שאמורים לקרוא במגילה באותה שבת (חזו"ע פורים, עמ' קז), וממילא מותר ללמוד ממנה בשבת רגילה, ויש אומרים שהגזירה לא לטלטל מגילה היא בכל שבתות השנה (פר"ח תרפ"ח). ואם פורים חל במוצאי שבת, יראה שלא להכין מקודש לחול (חזו"ע פורים, עמ' קז). ההלכה המקובלת שאין לטלטל מגילה אלא למי שחוגג 'פורים משולש' - כשחל פורים בשבת, בשאר שבתות השנה אפשר לטלטל מגילה כרגיל, ואם חל פורים במוצ"ש יזהר מדיני הכנה משבת ליום חול (הרב הלוי).

דין המפה והשלחן שעליהם מניחים ספר תורה: הלכה היא, שהשלחן שעליו מניחים את ספר התורה נחשב כ'תשמיש קדושה', ואם הספר תורה מונח על מפה, המפה נחשבת כ'תשמיש קדושה', אך מכיוון שלפעמים נותנים את הספר תורה על השולחן בלי המטפחת גם השולחן נחשב כתשמיש קדושה (שו"ע או"ח קנ"ג; משנ"ב קנ"ד). מכל מקום, נהגו ליהנות בכמה הנאות מהמפה ומהשלחן, מכיוון שאי אפשר לזהר בזה, 'לב ב"ד מתנה עליהם' שאפשר יהיה ליהנות מהם כדי שלא יבואו בני אדם לידי תקלה (רמ"א או"ח קנ"ד, ח).

הכאה או הישענות על שולחן ספר התורה: יש פוסקים שאסרו להישען על הבימה (משנ"ב קמ"ד בשם הא"ר) אך כנראה בשונה ממה שנהגו (רמ"א קנ"ד, ח), ויש שנזהרו לפרוס מפה על המפה קודם קריאת התורה, כדי שיוכלו להשתמש במפה הראשונה בשימושים אחרים (חזו"א בדינים והנהגות וט). שימוש מבזוה במפה כגון הכאה על המפה [באופן ישיר] אף שזה לצורך מצוה להשקיט את המתפללים יש משווים זאת להכאה על הסיודר כדי להשיג שקט ואוסרים (אז נדברו ג, מט) ויש שכתבו שאין למחות במקילים וראוי מראש שיתנו המתנבדים שהמפה תשמש לדברי חול (באר אברהם ט). לפענ"ד, אין לנהוג ביזיון במפה של שולחן ספר התורה, אך שימוש רגיל כמו הישענות מותרת, והאיל ולב ב"ד מתנה. בבית כנסת ספרדי יש מקום יותר להקל, משום שתיק ספר התורה הוא כבר תשמיש קדושה והמפה היא תשמיש דתשמיש (הרב הלוי).

זכר עמלק: עקב גירסאות שונות, האם צריך לומר זָכַר עמלק בציר"א או זָכַר בסגול"ל, ועל כן נהגו שהקורא יקרא שניהם לצאת ידי שניהם (משנ"ב תרפ"ח, יח). נחלקו המנהגים כיצד חוזרים: א. רק על המלה זכר (קובץ מבית לוי טו, עמ' טז). ב. על המשפט 'תמחה את זכר עמלק' (כדי שלא יהיה מצב שהזכיר שם ה' בפסוק שגוי; אגרו"מ או"ח ה, כ, לב). ג. על כל הפסוק פעמיים (שלא יהיה הפסק; תשובות והנהגות ה, רכח). מאידך, יש שאינם חוזרים כלל, כמו הקוראים בהברה ספרדית או תימנית, או שהנוסח הנכון הוא זָכַר עם צירי (מקראות שיש להם הכרע, ב). מספרים על עם הארץ שאמר שאוכלים ב'כורך' שני זיתים: גם מרור וגם מצה, משום שאומרים 'זכר למקדש כהלל' (מבשר טוב, עמ' 807).

פרשת תצוה: משה רבנו ומידת הסבלנות

ידועים דברי בעל הטורים (שמות כז,כ), ששמו של משה רבנו נשמט מפרשת תצוה, משום שהוא אמר לקב"ה: "ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין - מחני נא מספרך אשר כתבת". משה נתן את כל לבו למען עם ישראל, ואמנם שמו אינו מוזכר בפרשה, אבל הוא נזכר ברמז. התורה כותבת: "את הכבש האחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים" (שלא כמו בפרשת פינחס, ששם נאמר: "את הכבש אחד").

רבי יעקב בן חביב, בהקדמתו לספר "עין יעקב", מביא מדרש שמקורו אינו ידוע. המדרש אומר ששלושה חכמים ששמום רבי שמעון נחלקו מה הפסוק ה"כולל" ביותר בתורה. רבי שמעון בן זומא אמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", רבי שמעון בן עזאי אמר: "ואהבת לרעך כמוך", ורבי שמעון בן פזי אמר: "את הכבש האחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים", והמדרש מסיים ואומר שנפסקה הלכה כרבי שמעון בן פזי. ושואל המהר"י בן חביב: שתי הדעות הראשונות מובנות - מדובר בפסוקים המבטאים ערכים יסודיים ובסיסיים בתורה. אבל מה ההסבר לדעה השלישית? מדוע הקרבת שני תמידים היא הדבר הכי מרכזי וכולל בתורה?

לפני כמה שנים עמד צעיר על גג של גורד שחקים בעיר אחת בארצות הברית, ואיים לקפוץ למטה. בעקבות האיום הגיעו כוחות משטרה והצלה רבים, הפקקים היו כבדים והעומס היה רב. לפתע נשמעה קריאה מהקהל אל הבחור שלמעלה: קפוץ כבר! אך אותו בחור לא קפץ. עיתונאית שהייתה במקום עשתה סקר בין אלה שקראו לבחור לקפוץ, ושאלה אותם שלוש שאלות: **א.** האם אתה מאמין באלוהים? **ב.** אם כן, האם יש לך ביטוי מעשי בחיך, בקיום מצוות וכדומה? **ג.** מדוע קראת לבחור לקפוץ? חלק מהאנשים אמרו שהם קראו לבחור לקפוץ בלי לחשוב יותר מדי; כך אנו רואים גם צעירים העושים מעשי ונדליזם בלי לחשוב על משמעות מעשיהם. היו שאמרו לכתבת שנמאס להם מהפקקים והם רצו שהאירוע יסתיים. ואחרים אמרו שאותו אדם היה זקוק בסך הכול לתשומת לב, ולכן הם אמרו לו לקפוץ. הם היו בטוחים שהוא לא ייענה לקריאה... באשר לשאלה הראשונה - האם האדם מאמין באלוהים, שמונים אחוז מהנשאלים ענו תשובה חיובית. לגבי השאלה השנייה, על הביטוי המעשי של האמונה בחיים - היו התשובות מאופקות.

מסביר אפוא רבי יעקב בן חביב שזה הביטוי להבדל בין שלושת התנאים: לומר שיש אלוהים, ואף לומר "שמע ישראל" - זה דבר גדול, אבל לא כל כך מחייב. גם לאהוב את החבר זו לא בעיה אם זה נעשה ממרחק, כמו שיהודי ברית המועצות, שהיו מאחורי מסך הברזל, היו מאד רצויים בארץ, אך כשהם באו לארץ בפועל - אנשים העדיפו שהם ילכו לשכונה אחרת... לעומת זאת לקיים את המצווה של "את הכבש האחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים" באופן קבוע באותה רמת מתח כמו בפעם הראשונה - זו משימה שהיא קשה מאוד; וזה מרמז על משה רבנו הנושא את עם ישראל ארבעים שנה, באותה מידת סבלנות. מסירות הנפש של משה רבנו למען עם ישראל, בקביעות, במשך ארבעים שנה, נרמזת בפסוק "את הכבש האחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים". משה אמת ותורתו אמת.